

nadzieję (umacnia ją wspomniane studium o kolekcje na Litwie, przygotowane przez Autorkę do tomu, którego mam przyjemność być redaktorem, i to w niemałym trudzie ze względu na różne niespodziewane przeszkody, za co chciałbym specjalnie jej podziękować), że zaowocują jeszcze kolejnymi publikacjami.

■ *Marceli Kosman*

Janusz Skoczylas, Marek Żyromski, *Symbolika kamienia jako element procesu legitymizacji władzy w cywilizacji europejskiej*, Wyd. Naukowe UAM, Poznań 2005, ss. 178.

Książka autorstwa Janusza Skoczylasa i Marka Żyromskiego, pracowników naukowych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, stanowi interesujący przykład połączenia dwóch, traktowanych zazwyczaj jako nie do końca powiązanych, dziedzin – geologii i nauk politycznych. Sam temat książki prowokuje niejako do interdyscyplinarnego potraktowania kwestii rytów władzy utrwalanych w kamieniu. Skała, jako twardy materiał organiczny w odróżnieniu choćby od tabliczek glinianych, papieru, papirusu czy sznureczków pisma *kipu*, jest tym nośnikiem, który potrafi przetrwać wiele tysięcy lat nawet w niesprzyjających warunkach. Stąd oczywiste zainteresowanie nią przejawiane przez współczesnego antropologa, socjologa, historyka, czy – tak jak w niniejszym przypadku – politologa i geologa.

Interdyscyplinarne podejście do wytworów kulturowych i zjawisk życia społeczno-politycznego jest – jak zaznaczono – rzadkie. Niezwykle rzadkie jest natomiast połą-

czenie dwóch dziedzin tak odległych – na pierwszy rzut oka – jak geologia i politologia. Czytelnik otrzymuje w związku z tym książkę o ładunku teoretyczno-analitycznym ograniczoną nie tylko do jednego pola. Ujęcie takie stanowi tym samym interesujące uzupełnienie omawianych kwestii i wielowątkowy ich ogląd. Wynika stąd – zakładany w całej pracy – oczywisty postulat łączenia pól badawczych tam, gdzie łączenie to przynieść może wymierne naukowe korzyści. Tak też bez wątpienia dzieje się w przypadku omawianej tu pozycji Skoczylasa i Żyromskiego.

Treścią książki są rozważania nad problematyką kamienia i tego, co człowiek jest w stanie z niego wytworzyć (rzeźby, kolumny, łuki triumfalne, budowle o przeznaczeniu sakralnym i publicznym) w kontekście życia politycznego Antyku czasów rzymskich. Rozdział 1 opowiada o kwestiach związanych z materiałem kamiennym oraz o jego właściwościach fizycznych i chemicznych (kamienie i skały). Rozdział 2. wprowadza czytelnika w zależności pomiędzy problematyką władzy politycznej a jej legitymizacją – w kontekście teoretycznym (koncepcje m.in. Maxa Webera, Talcotta Parsonsa oraz Roberta Dahla). W części 3. autorzy przedstawiają kwestie symboli oraz symbolicznego funkcjonowania władzy politycznej – zwłaszcza w odniesieniu do ich manifestacji utrwalonych w kamieniu. Wydaje się, iż to właśnie ten rozdział stanowi główny ośrodek ciężkości omawianego wydawnictwa – symbole stanowią wszak podstawę nie tylko rytuałów politycznych, ale i naszego życia jako pewnej złożonej całości, czego najistotniejszym wyrazem jest ludzki język. W rozdziałach 4. i 5.

autorzy wskazują na zastosowania materiału kamiennego w starożytnym Rzymie i przedstawiają konkretne przykłady budowli wykonanych z tego materiału, takie jak: mauzoleum Hadriana, łuki triumfalne, wewnętrzne rzeźby tetrarchów, Panteon czy posąg Augusta z Prima Porta.

O pierwszej zalecie omawianej tu książki była już mowa we wstępie. *Symbolika kamienia jako element procesu legitymizacji władzy w cywilizacji europejskiej* – jest udatnym połączeniem dwóch pól badawczych, pracą w pełnym tego słowa znaczeniu interdyscyplinarną. Otrzymujemy tu polifoniczny – rozpisany na głosy geologa i politologa – przyczynek do zrozumienia istoty władzy. Władza państwowa bowiem – by skutecznie realizować zadania władcze – musi być widzialna i weryfikowalna dla szerokich mas poddanych. Bez symboliki siły władcy i elita polityczna z nim związana nie może funkcjonować. Reprodukacja systemu dominacji i hegemonii w polityce odbywa się za pomocą symboli – uwaga ta odnosi się do czasów tak współczesnych, jak i antycznych. Co oczywiste, zmieniają się nośniki symboliki władzy – dziś przede wszystkim jest to szeroko pojmowany system mediów elektronicznych, w czasach Antyku były to informacje i ryty zapisane w najtrwalszym znanym ówczesnym ludziom materiale, a więc – skale i obrabianym przez człowieka kamieniu.

Druga zaleta książki to zwrócenie uwagi na problematykę, która naukom politycznym zazwyczaj wymyka się w rozważaniach. Dzięki *Symbolice kamienia...* widzimy, że symboliczna reprodukcja władzy dokonywana jest w materialny sposób. Twardy skalny materiał – obrobiony na rozkaz władcy (pa-

miętać trzeba, że często pociągało to za sobą liczne ofiary w ludziach) – jest nośnikiem władczych decyzji. Obserwowany z czasowej perspektywy daje współczesnym pojęcie o funkcjonowaniu antycznego systemu politycznego i pokazuje naturę władzy i jej mechanizm. Takie budowle, jak łuki triumfalne, kolumny, panteony, rzeźby i posągi dziś stanowią przykłady architektury antycznej, która wrosła we współczesność. Są one niezbitym dowodem na to, że elita władzy, aby sprawnie funkcjonować musi wskazywać masom swoją potęgę.

W kontekście powyższych uwag dyskusyjnym wydaje się pominięcie w rozważaniach Skoczylasa i Żyromskiego problematyki związanej z utrwalaniem w kamieniu słowom. Przyznać wypada, iż podpisy i napisy na kamiennych wytworach ludzkich rąk były zjawiskiem nie zawsze im towarzyszącym, przede wszystkim ze względu na ograniczony zasięg oddziaływania. Co oczywiste, w czasach antyku przywilej czytania i pisanie ograniczał się do lepiej sytuowanych i wykształconych warstw społeczeństwa, dlatego też słowo wyryte w kamieniu nie miało z definicji szerszego zastosowania. Tam, gdzie się pojawiało miało przekonywać i pozyskiwać do decyzji władczych głównie elity. Elity tym samym zamykały w budowlach nacechowanej symboliką władzy własną wizję świata i pewien przynależny im obraz rzeczywistości. Co jednak najważniejsze, dzięki słowu wyrytemu w kamieniu klasa polityczna tamtych czasów mogła kreować rzeczywistość polityczną, a tym samym oddziaływać substancjalnie na społeczną recepcję własnych działań, przekonując swych wykształconych obywateli, że dobrze represen-

tuje ich interesy. Słowo pełni tu funkcję symbolicznej reprodukcji społecznego układu wygodnego dla władzy i jest sposobem na podtrzymywanie posłuszeństwa mas. Innymi słowy, spełnia ono kluczową rolę w definiowaniu sytuacji zgodnie z intencjami nadawcy, a więc władzy politycznej pełniącej swą służbę w danym okresie czasu.

Żałować należy, że ten właśnie trop nie został w książce należycie wykorzystany. Przynależne elitom słowo stać się bowiem może z założenia podstawą do dalszych badań nad zwyczajami politycznymi antyku, życiem politycznym elit, a co za tym idzie – byłoby podstawą do ciekawych rozważań nad problematyką kultury politycznej antycznej doby. Byłby to jednocześnie interesujący przyczynek do formułowania wniosków natury nie tylko historycznej. Takie porównania dałyby bazę do refleksji nad kulturą

polityczną współczesności, wszak to w kontekście dnia dzisiejszego odczytujemy utrwalone w kamieniu symbole antyczne. Co istotne, to poprzez kontekst współczesny odczytują tę problematykę autorzy omawianej tu pozycji.

Recenzowana tu książka stanowi ciekawe wprowadzenie w tematykę symboliki władzy politycznej utrwalonej w kamiennych budowlach oraz samym kamieniu. Symbole te, dzięki trwałości materiału przetrwały setki lat unaoczniając ryty i spektakle władzy, które rozgrywały się w czasach Antyku. Dzięki pracy *Symbolika kamienia jako element procesu legitymizacji władzy w cywilizacji europejskiej* Sokczyłasa i Żyromskiego widać, że symbolika władzy przemawia także i dzisiaj stanowiąc swoiste – niezwykle trwałe – memento dla współczesnych.

■ Marek Jeziński